

איך להקל את לשון התשאול בבחינה כתובה עברית עבור דוברי שפה זרה?

אביעם בן נעים, לשעבר ראש תחום עברית

המכללה שלנו כוללת כידוע סטודנטים רבים שאינם דוברי עברית כשפת אם. בבואנו לכתוב שאלות לעבודה או למבחן עבור הסטודנטים, אנו רוצים שההוראות יהיו עד כמה שיותר ברורות.

ריכזתי כאן כמה הערות שהן כ"כללי אצבע" לדרכי תשאול ברורות יותר עבור הסטודנטים שלנו. שימו לב! כתיבה ברורה יותר וניסוח פשוט יותר אינם הופכים שאלה שהגדרתם "קשה" לשאלה "קלה"! מהות השאלה ורמת החשיבה הנדרשת בה לא אמורים להיות תלויים בקושי הלשוני, בהבנת הנקרא. שאלה "קשה" היא כזו שבה מצד אחד הסטודנט מבין מה שאלנו ומצד שני התשובה (או הדרך להגיע אליה) היא מורכבת.

הדברים שלהלן נכתבו כשירות למרצים הכותבים בחינות במכללה שלנו, אך למעשה מתאימים לכל טקסט שנכתב עבור דוברי שפה זרה. חלק מההערות רלוונטיות גם לכתיבה עבור קוראים צעירים דוברי עברית שפת אם, שהמשלב הלשוני המוכר להם אינו משלב אקדמי.

לשימושכם, אביעם

כללים לכתיבה ברורה יותר:

- **משפטים קצרים, פשוטים.** יש לאפשר לקורא הפסקות בקריאה על ידי נקודה ותחילת משפט חדש. משפט ארוך שכולל סיפור מסועף מכביד על עיבוד המידע (גם אצל דובר השפה כשפת אם...).
- **לפסק לפסק, לפסק.** לסמן פסיק כדי שהקורא יבין את המנגינה של המשפט, את חלקיו. לא חייבים לפסק בחינה לפי כללי הפיסוק של האקדמיה ללשון. הבחינה מיועדת עבור הקורא, הנבחן, ועליו להבינה.
- **פחות מילים לועזיות, יותר מילים עבריות** שאותן אולי מכירים. לדוגמה, במקום קולגות - אנשים שאת עובדת איתם / שותפים לעבודה יוצא מכלל זה השימוש המחויב בטרמינולוגיה מקצועית, בהינתן שזו נלמדה במהלך הסמסטר ומצופה מהנבחן להכירה.
- **כתבו בפעיל, לא בסביל.** למשל:
במקום "מה יידרש ממנו במבחן" - "מה המבחן ידרוש ממנו",
במקום "איך נבדקת המהימנות" - "איך בודקים את המהימנות"
- **שימוש בצורות של פועל במקום שם פעולה.** למשל:
במקום "קביעת רמת התפקוד" - "לקבוע את רמת התפקוד"

- **כתבו במשלב בינוני, לא במשלב גבוה.** שימו לב כי אין בכך כדי לשנות את מהות השאלה כלל, אלא רק להנגיש אותה טוב יותר לקורא.

איך נשיג זאת?

נחליף מילים גבוהות או מבנים לשוניים גבוהים במילים ובמבנים "רגילים":

משלב גבוה	משלב בינוני
ניתן, לא ניתן	אפשר, אי אפשר
היכן / מדוע / כיצד	איפה / למה / איך (בהתאמה)
מצוי	נמצא
אך, אולם	אבל
מה עליו לעשות	מה הוא צריך לעשות
שכן, שהרי	כי (או מילה "קלה" אחרת שמתאימה להקשר)
אף על פי ש, על אף ש	למרות ש
אנו	אנחנו
הינו, הינה, הינם, הינן	הוא, היא, הם, הן
מהווה, מהווים	הוא, היא, הם, הן
אינו, אינה, אינם	הוא לא, היא לא, הם לא
בהסתמך/בהתבסס על	לפי
כגון	כמו, לדוגמה
על מנת	כדי, בשביל
משום ש, מכיוון ש, היות ש, מפני ש, מאחר ש	בגלל ש
ניכר	ברור / גדול (לפי ההקשר)
לפי הנלמד	לפי מה שלמדנו
בעת	בזמן/כאשר/בשעת

- **אל תשתמשו בסמיכות** (משרדו, החלטותיך) - לפרק אותה(המשרד שלו, ההחלטות שלך). בוודאי לא להשתמש בסמיכות כפולה (אמירתו של הנשיא, החלטותיה של היועצת) אלא לפשט את המבנה: האמירה של הנשיא, ההחלטות של היועצת.
- כידוע, המילה 'כי' היא דו-משמעית: היא יכולה לציין סיבה (כי=בגלל ש), והיא יכולה לציין תוכן לאחר פעלים או מילים מסוימות (נודע כי, החליט כי). מומלץ להשתמש בה רק לצורכי סיבה, ולהחליף את "נודע כי" ב-"נודע ש" מהמשלב הבינוני.
- כמובן, גם עבור דוברי עברית כשפת אם יש להימנע מהאפשרות של דו-משמעות בכתיבת שאלות ומסיחים.

כל אלה הם בבחינת הצעות, ואפילו אם תיישמו את חלקן – תקלו על הקורא.
מי שכותב בחינה מכיר את הרגע שבו סיימת לכתוב וכבר "בא לך" לשלוח את הבחינה לרכזת ולדעת שזה מאחוריך. ובכל זאת, קחו לכם עוד כמה דקות לחפש את מה שהוצע כאן ולבדוק אם אתם יכולים להקל מעט את הניסוח עבור הקורא דובר שפה זרה.